

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

Jar

Prefață de Mircea Coloșenco
Fișă biobibliografică și
referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA LIVIU REBREANU

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i> (Mircea Coloșenco)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	16
<i>Referințe critice</i>	18
JAR	21
Octombrie	23
Novembre	44
Decembre	78
Ianuarie	100
Februarie	118
Martie	131
Aprilie	147
Mai	155
Iunie	163
Iulie	171
August	178
Septembrie	192
Octombrie	198

OCTOMBRE

1

Casa avea subsol și parter și o fâșie de curte asfaltată cu poartă de fier împletit spre stradă, și în fund cu grădiniță. Zugrăvită de curând galben-cenușiu, culoare despre care Rosmarin aflase de la un arhitect prieten că e mai durabilă și rezistă bine la intemperii, se deosebea de celelalte clădiri din strada Transilvaniei prin fațada încărcată abundent cu ornamente de gips. Pe ferestrele subsolului, deopotrivă de late cu cele de la parter, dar numai pe jumătate de înalte și aproape atingând nivelul trotoarului cu marginile de jos, trecătorii curioși ar fi putut observa ce se petrece înlăuntru dacă doamna Rosmarin n-ar fi avut grije să tapeteze geamurile interioare cu hârtie imitând sticla lăptoasă.

Dintre camerele subsolului, amândouă la stradă, una era a bunicii, iar cealaltă sufrageria de toate zilele pe care Mircea și Liana o porecliseră în derâdere „living room“, fiindcă de fapt familia mai mult aici își trăia traiul: aici mâncau, afară de când aveau mosafiri străini, aici se odihneau și tăifăsuiau și plănuiau toată ziua, în jurul bătrânei mese rotunde cu vreo duzină de scaune ieftene vopsite roșu sânge. Bătrânul Rosmarin aici își făcea siesta după-amiezile, cel puțin o oră, pe divanul din colț, după ușa, care a fost patul lui Mircea înainte de a-și fi luat garsoniera în oraș și mai era și acum când se întâmpla, destul de rar, să mai doarmă acasă. Baremi d-na Rosmarin, gospodină renumită de harnică și de energică, numai aici se simte cu adevărat la largul

ei, alături de bucătăria mare, luminoasă, unde este loc destul și pentru culcușul servitoarei Tinca. Iese din sufragerie în gangul larg cât holul de deasupra și iată în dreapta bucătăria cu ușa veșnic închisă, ca să nu se împrăștie în toată casa mirosul de mâncări, iar în față pivnița, împărțită în compartimente anume pentru lemne și legume. Camera bunicii comunică, firește, cu sufrageria, dar are ieșire și spre gang chiar în dreptul scării de beton ce urcă la parter cu trepte blânde și cu platformă de odihnă la cotitură. În peretele din fund al platformei e ușa de serviciu pe unde însă umblă obișnuit toți ai casei, intrarea principală, prin marchiza de sticlă albastră din curte, fiind întrebuințată numai când vine lume străină.

Petrecându-și viața mai mult în subsol, familia Rosmarin făcea economie de lumină și de căldură, ba mai cruța și mobila cea bună de sus. Singură Liana, și mai ales de vreo doi ani, de când a intrat în Universitate, s-a apucat să strice vechea rânduială retrăgându-se din ce în ce mai des în camera ei, să citească sau să mediteze. Camera Lianeii, decretată de ea ca atare, era însuși salonul de la parter, cu mobila bătrânească atât de bine păstrată de părea nouă-nouță, cu pianina și gramofonul (aparatură de radio avea în hol un loc mai bun), cu divanul plin de perne, cu micul biouou feminin în colțul dintre două ferestre și turnanta cu cărți. Rosmarin a avut destule discuții cu fata, din cauza asta, mai avea și acuma, dar în zadar. Cine să se înțeleagă cu tinerii din vremea de azi? Și încă Liana e fată bună și cuminte, nu ca altele de seama ei...

Parterul era împărțit ca și subsolul. Deasupra sufrageriei de toate zilele se afla salonul, alături de sufrageria cea bună cu masă lungă de stejar pentru douăsprezece persoane, scaune de piele cu speteaza înaltă, bufet și servanță moderne, joase și, pe pereți, câteva naturi moarte, pânze originale, cumpărate de la Alcalay mai ieftin decât reproducerile. Deasupra pivniței era dormitorul cu patul dublu de nuc, vechi, solid, cu dulapuri și scrinuri, cu ușa secretă la odaia de baie. Patul venea cu căpătâiul la zidul dinspre scară și cu picioarele spre ferestrele ce priveau în curte. Calcanul clădirei vecine, ridicată pe locul lor vândut în ajunul războiului,

împiedeca acumă soarele să le bată în geamuri dimineața, ca odinioară... Cât ținea jos gangul, aici se întindea holul (bătrânii îi ziceau tot antreu, cum apucaseră de mult), având în fund camera de debara, separată numai printr-un perete fals, și în capătul celălalt, ieșind până în mijlocul curții, marchiza cu ușa de sticlă zgrunțuroasă și câteva trepte spre stradă.

Era veche casa, poate de vreo cincizeci de ani, clădită de răposatul Nae Popescu pe terenul și din zestrea bunicii. Fusese fără subsol, numai cu pivniță și trei camere, cele două din față și alta unde se găsește azi scara de serviciu, o casă simplă, în formă de L. De-abia mai târziu, când au început să prindă cheag și mai cu seamă când unca fată, Didina, s-a făcut de măritat, s-a gândit bătrânul că ar fi bine să transforme căsuța așa încât la nevoie să poată adăposti un ginere. Cum zidurile erau foarte solide, a chibzuit că ar fi mai economic să transforme o parte din pivniță în odăi de subsol, să adauge din nou doar o cameră și antreul și astfel să aibă tot ce trebuiește. A lucrat fără arhitect și l-a costat mai scump decât dacă ridică alt rând de case, că loc aveau pe atunci destul. Pe urmă, peste alți câțiva ani, după ce Didina a devenit d-na Rosmarin, a trebuit să mai facă o modificare, anume să astupe intrarea în subsol, exterioară, pe lângă marchiză, pe o scăriță întunecoasă, pe unde curgea apa ca într-un rezervoriu când ploua tare, și să construiască scara cea mare din dos, legătura singură între jos și sus, între înlăuntru și afară.

Cât a trăit bătrânul Popescu, om harnic, încăpățânat și autoritar, el se culca în dormitor împreună cu Frusina, iar Rosmarin cu Didina dormeau jos unde șade acumă bunica cu Bebe, nepotul cel mai micuț. Războiul, cum a răscolit toate în toată lumea, a sfârșit și a răsturnat toate rosturile casei. Nae s-a prăpădit în refugiu, la Iași. N-ar fi fost nevoie să plece din București, fiind trecut de șaiszeci de ani, dar fusese cam fricos și-i intrase în cap că nemții au să-l spânzure în Piața Palatului fiindcă i-a înjurat în gura mare, înainte de-a intra noi în luptă, și chiar s-a certat urât pe chestia asta cu un bulgar care îndrăznise să-l contrazică. Rosmarin, ca funcționar al statului, a fost evacuat cu ordin, luându-și

nevasta și pe cei doi copii, Liana numai de șase ani, iar Mircea abia mai răsărit de cum e azi Bebe. Astfel Frusina a rămas singură să-și păzească și casa, și bruma de avere ce se mai agonisise. În mijlocul tuturor nenorocirilor a avut cel puțin norocul de i s-a dat în cvartir un ofițer neamț de omenie prin a cărui protecție a putut salva tot, încât n-a lipsit nici un cui când s-au întors din pribegie, ba a mai făcut și câteva îmbunătățiri, bunăoară asfaltarea curții aproape pe gratis. Atunci s-a obișnuit Frusina să doarmă în sub-sol, lăsând sus pe neamț în toate camerele. Pe urmă ea, văduvă, a rămas jos, iar sus s-au instalat soții Rosmarin.

2

Alexandru Rosmarin era acru și ursuz. În cei șaisprezece ani, cât au viețuit împreună, și-a însușit numai apucăturile tiranice și izbucnirile de mânie ale socrului său, dar nimica din jovialitatea-i zgomotoasă care întreținuse în casă în general o atmosferă de voioșie. Totuși pe Rosmarin însuși răposatul l-a ales de ginere, dintre mai mulți pretendenți. Didina era numai fată de negustor, fără carte (tocmai bine silabisea în *Universul* lui Cazzavillan crimele și întâmplările din toată lumea), fără franțuzească și fără fasoane, dar singură la părinți, frumoasă picătură și cu o zestre bunicică; dacă n-ar fi fost decât casa, care fatal îi revenea, și încă însemna ceva, chiar pe vremea aceea. Rosmarin era, și atunci, funcționar la Finanțe, firește, mititel de tot. Popescu a pus ochii pe el părându-i-se mai așezat și fără pretenții exagerate ca ceilalți care cereau pe șleau să le numere atâtea mii de lei. Rosmarin n-a făcut caz de bani. Iubea cu adevărat pe Didina și mai mult suspina. Pe atunci era simpatic la înfățișare și atât de sfios că bătrânului îi era frică să nu-i facă de răs neamul bărbătesc. Măritându-și odrasla cu un funcționar, negustorul se simțea mândru și în plină ascensiune pe scara socială. Atunci, ca și totdeauna, funcționarul era idealul românului doritor de trai bun cu muncă puțină. Funcționarul înseamnă doar omul care în fiecă lună primește sigur și

anticipat o leafă, tune-fulgere-trăznească, fie criză, fie belșug, care lucrează mai nimic și totuși se ridică mereu în grad dacă e deștept, care are avantajii în toate și pretutindeni, iar la bătrânețe rămâne și cu pensie până la moarte.

Mai tare s-a înrăit Rosmarin în ultimii ani de când trăia neconținut sub amenințarea ba să fie scos la pensie înainte de termen, ba să-l treacă în cadrul auxiliar, ba chiar să fie suprimat din serviciu pur și simplu pentru vreun motiv oarecare, și motive se găsească destule dacă vor să găsească cei mari. Avea cincizeci și opt de ani din care treizeci și doi în serviciul statului. N-avea carte. Spunea totuși, la nevoie, fără alte precizări, că a făcut patru clase de liceu. În statul său personal de la minister nu se găsea nici un certificat de studii, numai declarația lui că actele i s-au prăpădit în timpul războiului. Când a început el cariera biurocratică nu se căutau slujbașii după numărul claselor absolvite, ci după obraz și după propteaua cu care se înfățișau. Pe el l-a recomandat și l-a numit un deputat de pe vremea aceea, Dumnezeu să-l odihnească în pace. Fiindcă avea scris frumos și a fost supus și harnic, l-au păstrat până s-a învechit, iar pe urmă nu l-a mai putut clinti nimeni din pricina vechimii și a drepturilor câștigate. Dealtfel știind să se poarte cu superiorii, a dobândit reputația de funcționar destoinic și a ajuns să fie socotit aproape indispensabil și în orice caz un stâlp al breslei. La avansări însă nu l-a ajutat norocul suficient. Au trecut peste dânsul și buni și răi, unii cu mai multă carte, alții cu protecții mari. El a luptat numai cu munca și plecaciunile. După război pe urmă au năvălit cei cu licențe și diplome peste diplome. Atunci s-a resemnat de tot, mai ales când a fost făcut totuși subdirector. Mărturisea tuturor că el n-are ambiții, că se dă bucuros la o parte ca să lase loc tinerilor, că e rândul lor acuma să lupte și să se ridice. În sineși însă se credea profund nedreptățit. Cu experiența lui bogată, ar trebui să fie azi director general. Administrația țării nu se face cu diplome; practica te unge funcționar adevărat. Lumea și-a pierdut cumpătul, de aceea merge din rău în mai rău. Mereu ne organizăm și ne reorganizăm de nici nu mai poți ști ce va aduce ziua de mâine. Când credea să mai ia cel puțin o clasă, să-și îmbunătățească pensia, s-a

pomenit retrogradat șef de serviciu păstrându-și titlul și salariul de subdirector. Uite, se plângea, recunoștința statului pe care l-a slujit o viață de om, cu cinste.

Se gândea la pensie, neavând încotro, dar o dorea mai târziu și cât mai mare. Gândul îl înspăimânta fiindcă îl obliga să se întrebe ce va face când nu va mai merge în fiecare zi la biuro? Va sta toată ziua pe acasă să încurce pe Didina, sau va bate trotorele pentru a-și trece timpul? Uneori își zicea că are să activeze în politică. Îndată ce își va fi regulat drepturile la pensie, se va înscrie într-un partid (la liberali negreșit, căci naționali-țărăniștii s-au purtat mizerabil cu funcționărima), va vorbi la întruniri, va ajunge senator și va pretinde vehement reorganizarea țării pe baze sănătoase prin întărirea statutului funcționarilor și sporirea lefurilor. Despre planurile acestea și altele similare nu cuteza însă să vorbească decât cel mult cu nevastă-sa care era deplin convinsă de superioritatea lui. Nici măcar față de copii nu se destăinuia, mai ales față de copii obraznici cum sunt, ca toți copiii de azi, ar fi în stare să-l ia peste picior și să-i aducă aminte că niciodată n-a legat în lume nici trei fraze, necum un discurs.

A fost întotdeauna foarte econom și casnic. Nu i-a prea plăcut să-i vie mosafiri și nici el nu s-a îmbulzit la alții cu vizitele. Păstra relații tocmai atâtea cât să nu zică oamenii că e sălbatec. Acuma, de când Liana e domnișoară mare, a trebuit să se mai schimbe lucrurile. Fata nu poate fi ținută sub obroc. Trebuie să iasă, trebuie să primească. Azi-mâine poate să se mărite. Ea ține mai mult la Universitate, e studentă eminentă, numai bile albe, peste un an va avea și licența în buzunar. În vremurile acestea, când până și sergenților de stradă li se cer studii, nu strică să aibă și fata diplomă, măcar ca o rezervă pentru orice eventualitate. Deși cariera cea mai sigură pentru fete tot măritișul rămâne, dacă nemeresc un bărbat bun. Liana nu admite înțelepciunea asta, firește. Ea vrea o profesiune, banul ei din munca ei, să poată fi totdeauna independentă, chiar de s-ar mărita. N-ar suferi, zicea, să ajungă la chere-mul nimănui. Femeia trebuie să fie egala bărbatului, nu sclava lui... Rosmarin zâmbea de câte ori o auzea vorbind așa. Era

convins că viața are să-i ajusteze teoriile. Căsnicia bazată pe independența soților e sortită să se destrame tot atât de repede cum s-a încheiat.

Bătrânii nu se amestecau în micile sindrofii ale Lianeii. Veneau aproape săptămânal prietene de-ale ei, ici-colo și băieți, vorbeau, dansau după gramofon, se mulțumeau cu un ceai, prăjituri, dulceață, ce se găsea. Nu însemnau vreo cheltuială simțitoare, nici vreo altfel de încurcătură. De cele mai multe ori Rosmarin nici nu trecea pe sus, în salon, unde n-ar fi făcut decât să jenez pe tineri prin prezența sa. Însăși Didina de-abia se arăta și numai ca să nu-și închipuie, mai cu seamă fetele, că părinții se dezintere-sează de rosturile Lianeii... Altceva erau sindrofiile mari cu invitați anume, bătrâni și tineri, ca aceea care se pregătea pentru mâine și din pricina căreia toată casa, de vreo săptămână, trăia într-o continuă și plăcută agitație. Asemenea petreceri dădeau două, cel mult trei pe an și de reușita lor atârna oarecum onoarea familiei.

O importanță cu totul deosebită avea sindrofia de întâi noiembrie. Era ziua Lianeii, aleasă de ea acum trei ani, când a intrat în Universitate și în lume. Cea dintâi a fost și cea mai strălucită: au avut și lăutari, au servit și puțină șampanie și s-a prelungit până spre dimineață. Pe-atunci criza nu bântuia încă atât de cumplit ca azi.

Pentru sindrofia de mâine Rosmarin părea mai înfrigurat ca toți. Iar circulau, de un răstimp, vești grave despre primeniri de funcționari și, fiindcă el se socotea mereu amenințat, voia să-și asigure oarecare propteli în minister, ca să fie cel puțin prevenit, de s-ar întâmpla vreo nenorocire. De aceea a poftit câteva persoane simandicoase cu care să se sfătuiască și de la care să afle noutăți. Pe chestia invitațiilor însă se ciocnea cu Liana care privea petrecerea aceasta ca o proprietate a ei și căuta să reducă pe bătrâni. Chiar la dejun a fost o discuție destul de animată, încât Rosmarin s-a enervat rău că o fată inteligentă și cu pretenții nu e capabilă să judece mai serios viața. S-a culcat amărât, a dormit două ore și s-a deșteptat bosumflat și obosit. În cameră nu era decât Didina. Liana plecase cu Tinca să facă acum cumpărăturile căci mâine e duminică și băcăniile cele mari sunt închise. Bebe

ieșise cu bunica la un cinematograf. Rosmarin se învârti puțin prin casă, apoi își luă pardesiul căptușit, bombănind:

– Ia să mă mai mișc și eu nițel că somnul ăsta m-a amețit de tot...

– Du-te, dar să nu stai mult că-i răcoare, să nu răcești! zise Didina fără să ridice nasul din socotelile pieței cu care se lupta în fiecare după-amiazi.

Bătrânul mai zăbovi prin curte, examinând câte ceva, ieși în stradă, merse până aproape de Cișmigiu și apoi se întoarse repede acasă. Se însera, se lăsase într-adevăr răcoare și mai ales umed, încât îi era frică să nu răcească, fiindcă răcea îndată și făcea câte-un guturai care-l chinuia trei, patru zile, obligându-l să tragă țuică pe nas până se îmbăta de-a binelea.

Tinca sosise între timp încărcată. Pe Liana o lăsase pe Calea Victoriei să mai târguiască unele mărunțișuri. Masa era plină de pachete. Didina le desfăcea, pe rând, le cerceta, le admira, le prețuia. Rosmarin își trase un scaun și începu să ciugulească ba din șuncă, ba din brânzeturi, până ce femeia îl dojeni:

– Astâmpără-te, Alexandre, că doar nu ești copil... Ori dacă ți-e foame să-ți aducă Tinca un tacâm, să mănânci ca oamenii!

– Ce foame? făcu bătrânul cu gura plină, continuând după o pauză, ca să schimbe vorba: Dar Mircea n-are de gând să mai dea pe acasă?... El vine mâine ori nu vine, baremi să știm?

Parcă întrebarea ar fi izbit-o în punctul cel mai dureros, d-na Rosmarin răspunse cu imputare:

– Mă mir că mai și întrebi când numai tu ești de vină că băiatul ăsta s-a stricat în așa hal. Tu ai fost moale și ai crezut că ești bun și acuma uite...

Rosmarin se simți ofensat, se înțepeni pe scaun și zise demn ca să-și mascheze supărarea:

– Tineretul de azi nu e ca pe vremea noastră, Didino, nu uita! Dacă n-ar fi el stricat din firea lui, s-ar simți și n-ar face ce face. Un vlăjgan de douăzeci și opt de ani împliniți trebuie să aibă rușine. Eu la vârsta lui eram însurat și cu copil, nu cu garsoniere!

– Copilul trebuie învățat și cioplit și când e mic, și când e mare. Tinerii pot să greșescă, d-aia-s tineri, dar părinții sunt datori să-i oprească de la rele și să-i îndrepte pe calea bună.

– Nu te-am pomenit pe tine niciodată să vorbești ca o femeie bătrână și cuminte – făcu Rosmarin mai apăsător, totuși mereu calm fiindcă era și servitoarea de față. Pe de o parte îmi reproșezi că nu-l muștruluiesc, pe de altă parte imediat sai cu gura când îi zic ceva...

Discuțiile asupra acestui subiect, începute acum zece luni după ce Mircea și-a luat locuința în oraș, nu se mai sfârșeau. Se simțeau profund umiliți că fiul lor, fără să fie căsătorit, nu stă în casa părintească. A fost școlar leneș și numai bătrânul știe cât s-a căciulit până l-a trecut dintr-o clasă în alta ca să nu-și piardă bursa și apoi până i-a obținut un loc de funcționar la Interne pe când era încă în Universitate. N-a dat nici un ban în casă, dimpotrivă l-au mai ajutat ei de multe ori deși știau că-și cheltuiește leafa cu femei și în petreceri. Drept recunoștință le-a făcut rușinea cu garsoniera de se minunează toată lumea cumsecade.

– Dacă băiatul nostru pentru care ne-am sacrificat atâta, nu poate fi cu noi nici într-o zi ca asta, atunci ce să mai zic și eu, dragă Alexandre? murmură d-na Rosmarin oftând de amărăciune.

Bătrânul însă observă batjocoritor:

– Ce să te mai miri de Mircea dacă însăși mama ta tocmai acuma se găsește să meargă la cinematograful?

– Lasă, omule, nu fi așa de hain cu biata matâna că știi bine cât nu-i place dumneaei să hoinărească pe străzi, că-i bătrână și bolnăvicioasă... Dar dacă nu scapă de Bebe? Ori mai bine să fi lăsat copilul să pățească cine știe ce pe la cinematografele astea de cartier?

3

– Să aștept, domnișoară?

– Dacă-ți face plăcere...

– Mult?

– Până mâine dimineată, cred. Sunt acasă la mine, aici!

Văzând mutra uluită a tânărului, Liana izbucni într-un râs zgomotos. Totuși numai după ce intră în curte și închise poarta, continuă:

– Da, da, uită-te bine la numărul casei... Strada Transilvaniei, 33!... Și acuma îți mulțumesc că m-ai urmărit cu atâta perseverență și m-ai adus acasă. Cel puțin mi-ai ținut de urât, deși eu nu ți-am răspuns până aici. Bună seara!

Dispăru în fundul curții fredonând ironic și aproape alergând parcă i-ar fi fost frică. Părinții îi auziră pașii grăbiți coborând pe scară și glasul băiețesc care lălăia în tactul treptelor o melodie zvăpăiată. Năvăli pe ușă cu o vioiciune care risipi atmosfera mocnită din cameră:

– Uf! Sunt ostenită de nici nu vă văd!... Tincuțo, ia repede pardesiul și blana și du-le sus!... În Piața Palatului s-a agățat de mine un cavaler și nu m-a slăbit până acasă! Ce m-a pisat! Și numai prostii! păcat de el, că altfel era băiat nostim... Ce zici, mămicule scump, ți-a plăcut ce-am târguit?... Superbe lucruri, nu-i așa? Și n-am cheltuit peste prevederi, ba încă mi-am luat ceva și pentru sufletul meu...

Mamă-sa o sorbea din ochi de dragoste și admirație. Rosmarin clipea mișcat, aprobându-i fiecare cuvânt. Până și Tinca, de obicei posacă, avea un zâmbet pe fața-i lătăreață. Liana era răsfățata casei mai mult chiar decât Bebe. Baremi bunica o diviniza mai ales pentru inima ei fără pereche de bună și de simțitoare.

– Cum să nu se ție boierii după d-voastră, domnișoară, dacă sunteți așa de frumoasă! zise deodată Tinca, întrerupând cuvintele Lianeii.

– Ei, și tu acuma! murmură Didina cu o imputare satisfăcută. Rosmarin surâdea în vreme ce Liana striga vesel:

– Sunt frumoasă, Tincuțo?

Bătu din palme și se răsuci cu pași de dans împrejurul camerei parcă ar fi auzit o mare noutate. Apoi, după ce Tinca ieși cu haina și blana, se așeză la masă, începând să examineze cu